

М.Карекенов¹
А.Шурентаев²
М.Ажғалиев³

¹А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан ²Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық ұлттық университеті, Астана, Қазақстан ³Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті, Орал, Қазақстан

*Корреспонденция үшін автор: manarbek-kareken@mail.ru

Тоғызыншы бесжылдықтағы Қазақстанның партиялық басшылығы баспасөзінің әскери қызметшілерге әсері (1971-1975 ж.ж.)

Андатпа. Мақалада Тоғызыншы бесжылдықтағы Қазақстан партиялық басшылығы баспасөзінің әскери қызметшілерге әсеріне қатысты мақалалар мен ғылыми жұмыстар қаралды. Кеңестік жүйе кезеңіндегі республиканың партиялық ұйымдары жүзеге асырған баспасөз қызметтерін басқару тәжірибелері барынша зерделенді. Зерттеу барысында аталмыш тақырыптағы жұмыстардың зерттелеуі, жинақталуы және ғылыми негіздеріне шолу жасалды. Баспа арқылы басқарудың пәрменді нысандары мен әдістерін бөліп көрсету жолдары қарастырылды. Оларды жетілдіру мен жүзеге асыру жолдары анықталды. Партия мен Кеңес үкіметінің басшылық құрамының сол кезеңдердегі Қазақстанның партиялық-кеңестік баспасөз жүйесінің дамуына және журналистік кадрларды даярлауға, тәрбиелеу мен одан әрі дамуына аса көңіл бөлінгені көрсетіледі. Республиканың партиялық-кеңестік баспасының әскери қызметшілердің жеке құрамына қалай әсер еткендігі туралы сөз қозғалады. Оның «Коммунистік партия» талаптары рухында насихаттық және ұйымдастырушылық рөлінің әскери қызметшілерге баспасөз қызметі арқылы қадағалау жұмыстары күшейгені туралы айтылады. Әскерилердің күштік құрамдарының бұқаралық ақпарат құралдарымен бірге өзара іс-қимылда әрекет ететін баспасөздің және насихаттың түрлі проблемаларын зерделеу және тиімділігін көтеру жолдары мақалаға арқау болады. Коммунистік құрылыс міндеттерін әскери ортаға баспа беттерін арқылы жеткізе отырып, шешудегі республикалық (жергілікті) баспасөздің рөлін арттыруға орталық баспасөздің ерекше ықпалын көрсетті. Әскер қатарында еліне адал қызмет етіп жүрген сарбаздарға партия ұйымдарының қызметін жақсартуға бағытталған бірқатар бұқаралық ақпарат құралдарының практикалық жұмыстары туралы сөз болды. Аталмыш мақалада Қазақстанның партиялық басшылығы баспасөзінің әскери қызметшілерге әсері туралы кең көлемде айтылды.

Түйін сөздер: әскери журналистика, баспасөз тарихы, әскери қызметші, баспасөз бен сарбаз, әскери тәртіп.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7174-2023-142-1-66-72>

Кіріспе

Социализмнің шарықтау шегіне қол жеткізген кезде партияның кеңестік қоғамның аясындағы өмірдің барлық салаларындарөлі объективті түрде біршама артты. «Партияның көшбасшылық»-функцияларындағы Коммунистік партия жүйесінің социалистік қоғамдағы ерекше рөлімен анықталады десек те болады. КСРО Конституциясының 6-бабында: "Кеңес қоғамындағы басқарушы және де бағыттаушылық күші, оның құрған

саяси жүйесінде. Сонымен қатар мемлекеттік және қоғамдық ұйымдардың өзегіне айналған-Кеңес Одағының Коммунистік партиясы болып табылады» [1] делінген.

Сол кезеңнің баспа бағытындағы бір бағытқа жұмылдыру рөлін жүзеге асыру барысында да болып жатқан түрлі процестер үнемі шындалып, күрделеніп, өрістетіліп отырады. Тоғызыншы бесжылдық жылдары да (1971-1975 ж.ж.) партияның барлық құрамы және оның құрамындағы жауынгерлік құрамдас бөліктері - одақтас респу-

бликалардың қатарына кіретін Компартиялар. Атап айтар болсақ, Қазақстан Компартиясының көлемінде де осылай болды. Мұндай қарқынды дамудың қалай, қай бағытта бағдар алғандығын білу – дәл бүгінгі партиялардың жағдайында да және келер күнде де партиялардың күнделікті жұмысы үшін өте маңызды екені белгілі.

Марксизм-ленинизм негізін қалаушылар партияның басшылық құрамына ерекше көңіл бөлді. Баспасөз қызметінің жылнамаларын басқарып отырған партиябасшылығы да партия мен оның баспагерлік органдарының арасындағы өзара байланыс туралы шығармаларда көрсетіп отырды. Демократиялық баспасөз қызметінің мәні туралы К.Маркс пен Ф.Энгельс «Коммунистер мен Карл Гейнцен», «Мозель тілшісінің ақталуы» және «А. Бебель, В.Либкнехт, В.Бракке және т. б. дөңгелек хат» сияқты бұқара үшін маңызы зор еңбектерде ашық көрсетті.

К.Маркс пен Ф.Энгельс баспа қызметінің маңызының өте зор екенін бірнеше рет айтып өткен болатын. Кеңестік Социалистік Республикалар Одағының 1977 жылғы Конституциясында (негізгі заңы): «Баспа - бірінші орында пікірталас көзқарасын туғызуға, пайда болған партияның талап-қарарларын негізін қалауға, оны ілгері дамытуға және қорғауға міндетті. Ал қарсы тараптағы партиялардың талаптары мен ескертулерін қабылдамауға және оны жоққа шығару - басты міндетіне жатады» делінген. Газет-журнал беттерінде көрсетілетін нақты идеологиялық бағытты, коммунизм жолындағы күресте олардың іргелі беріктігін қамтамасыз етудің арқасында әрқашан партиялық бақылауды қажет етеді. Қалыптасқан оппортунистік теориялар түрлерінің барлығында болатын қарсы күрестерде таптық тоқтамсыздық, пролетарлық газеттердің беттеріндегі партияның саяси көзқарасын жүргізудегі темірдей қатаң партиялық. К.Маркс пен Ф.Энгельс атап өткендей, бұл - революциялық жүргізудегі сәттіліктің бастауына айналуының маңызды шарты болып табылады.

В.Ленин жаңаша басталған тарихи жағдайларда баспасөз беттерін басқаруда қалыптасқан марксистік идеялардың негізін жасады. Олардың газет жұмысының ерекше дамыған кестесі сызылған өз алдына күрделі де нақты жұмыс жасайтын астыртын ұйым құрудың өзгеше құрылған жобасы болды. Жалпы алғанда пролетарлық баспа беттерін жүргізу «Ең білікті деп танылған насихат жүргізушілерді ғана емес, сонымен бірге ең білікті деп танылған ұйымдастырушылық қабілеті бар партияның ең талантты саяси тұрғыдан білікті жетекшілерін, шешуші кезде ұранды сөздер бере алатын

және оны өзі басқара алатындарды» дайындап, ұсынуы керек еді [2].

В.Ленин: «Газеттің рөлі - қалың жұмысшы бұқараны тәрбиелеудің және партиялық жұмыстарды ұйымдастырудың негізгі құралы ретінде баспасөзге деген оң көзқарасын жетілдіріп отыру. Ол жұмыс тек идеяларды жан-жаққа таратумен, бір ғана саяси тәрбиемен және саяси одақтастарды құрам қатарына тартумен шектелмейді. Газет – негізінен алғанда ұжымдық насихаттаушы және ұжымды бір мақсатқа үгітші ғана емес, сонымен қатар бірлікке жұмылдыратын ұжымдық ұйымдастырушы», - деп атап өтті [3]. Кеңес көсемінің бағалайтын өткеніндей, ұжымдық бірлікке ұйымдастырушының рөлі - партиялық баспасөздің үнемі тұрақты және негізгі қызметі болып табылады.

Зерттеу әдістері. В.Леяиштың баспасөз арнасына партиялық басшылық жасаудың мәселесін бірінші орынға қоюында марксизмқоғамның даму жолындағы идеялардың маңызы туралы ілімімен тікелей байланысты. Коммунистік партияның ұстаған бағдарларының қатарында – әскери қызметшілердің де көзқарасын, мүдделері мен мақсаттарын терең білдіру, түсіндіру және қорғау шарттары құрады. В.Лениннің ұстанымы мұндай идеологияны жоғары қоя білді. Партия қызметін тоқтату мен оның кейбір таптық сипаттағы мүдделерін бұрмалау сияқты кез-келген ниеттен бас тартты.

Кеңес өкіметінің негізі қаланған алғашқы кезеңдерінен-ақ Коммунистік партия жұмысы В.Лениннің бақылауында ұстауымен партиялық-кеңестік баспасөз қызметін нығайтты. Оның ел алдында сөйлеген сөздерінің барлығын баспа беттері арқылы таратты. Әр айтылған тіркестеріне мән беріп, пәрменділігін халық арасында баспа арқылы таратуды бағыттауға арналған шаралар қабылдады. В.Лениннің баспасөз қызметінің басқару жұмысындағы жүйелілігін көтерудің қажеттілігі туралы нұсқаулықтары 1919 жылғы желтоқсан айындағы РКП(б) бүкілресейлік конференция кезінде қабылданған партияның Жарғысында ашық түрде көрініс тапты. Ол партия комитеттерінің қарауында құрылған баспа беттерінде газет редакторларын тағайындауды және олардың қызметті ұйымдастыруды бақылаудың маңыздылығын жіті атап өтті [3].

Өткізілген съезден келесі съезге дейінгі аралықта Коммунистік партия бұл ұйымдастырушылықтың аралықтағы байланысын жетілдірді. XIV партия съезінің Жарғысында (25-тармақта) келесідей жазылды: «Партия ОК" оның бақылауының қатарында жұмыс жасайтын орталық ор-

гандардың бас редакцияларын тағайындайды» [4]. 1934 жылы БКП (б) XVII съезі партия Жарғысына қосымша өзгерістер енгіді: Ол жерде Орталық Комитет съездерінің болған арасындағы аралықтрда «оның жіті бақылауында жұмыс жасайтын орталықтағы органдардың бас редакцияларын тағайындайды, сонымен қатар, маңызы бар жергілікті ұйымдардың партия органдарының да редакторларын бекітеді» [4]. Партияның съезінің (1939 жылы) партия Жарғысының аталмыш тармағына одан әрі жалғасытырған нақтылау енгізді. Онда: облыстық, аймақтық дәрежедегі «партияның республикалық комитеті» оның жіті бақылауында қазмет жасайтын облыстық, аймақтық, республикалық органның редакция құрамын тағайындайды» [4].

Таңдалған тақырыптың ашудың әдісіне коммунистік қоғамның құрылысындағы басқарудың партиялық Кеңес баспасөзінің артып келе жатқан үлесінің жоғарылауымен байланысты. Оның әскери қызметшілерді коммунистік тәрбиелеудегі, кеңестік жастардың, кеңес құрамындағы халықтың ынтымағы мен бірлігін нығайтудағы рөлінің жоғарылауы. Баспасөз қызметінің сөз сөйлеудегі сенімділігі, ұтымдылығы, тиімділігі. Оның құзыретті тағайындалған басшылығына байланысты. Партиялық-кеңестік баспасөздің сипатын тану әдістері арқылы партия комитеттері қызметінің басты бағыттарын анағұрлым жоғары тану.

Талқылау. Біздің тақырыбымызға алған жылдары партияның Орталық Комитеті бұқаралық ақпарат құралдары арқылы үгіт-насихат жұмыстарын жүргізу қызметіне партиялық басшылық тарапынан одан әрі жақсарту бойынша шаралар кешенін реттеуге бағытталған біршама қаулылар қабылдады. Баспасөз жұмысын көтеруге бағытталған көптеген міндеттер жүк болған аталмыш құжаттар партия комитеттерінің газет-журнал редакцияларының қызметіне әсер етудің қажетті нысандары мен әдістерін анықтады.

КОКП XXV съезі: «Партиялық ұйымдардың жұмысы баспасөзге күнделікті қызметте, нақтыланған басшылықты іске асыруға, оның идеялық деңгейі мен тиімділігін көтеруге қол жеткізуге шақырады», - деп ерекше атап өтті. Партияның маңызды идеялық және саяси құралы бола отырып, мөр сонымен бірге қоғамның өкілі болып табылады

Тоғызыншы бесжылдықтың (1971 -1975 жж.) орны Кеңестік Қазақстан тарихында зор мәнге ие болды. Қазақстан Компартиясының XIV съезіндегі есептік баяндамасында Д.Қонаев: «Осы бесжылдықта Қазақстанда бұған дейін болмаған

Өндіргіш күштер жасақталды және олардың қалыптасып кетуі жан-жақты қамтамасыз етілді. Маңызы жағынан республиканың асып түсетін зор көлемдегі халық шаруашылығы және әлеуметтік-экономикалық міндеттер шешілді. Кеңестік Қазақстан үшін, сонымен қатар бүкіл Кеңестік елдер үшін бұл бесжылдықтардың алды болды деп батыл айтуға болады», - деген еді [5].

Партиялық ұйымдардың басшылығымен жұмысты ұтымды пайдалана отырып, баспа қызметтеріелдегі барлық салалардағы жетістіктерге қатысты болды. Халықтық мәдениетті, білім берудегі сапаны дамыту жолында күресті. Ленин бастаған дәстүрді басшылыққа ала отырып, республика, оның облыс, қала, аудан дәрежесіндегі экономикалық және саяси даму жолындағы түрлі проблемаларды жүйелі түрде партияның жоғарғы отырыстарында жариялады. Қазақстанның социалистік тұрғыдан биік дәрежеде қалыптасуына белсенді түрде ат салысты.

Партияның идеологиялық жұмысын іске асырудағы маңызды бағытқа кеңес халқын кеңестік патриотизм мен социалистік интернационализм рухында тәрбиелеудің маңызды рөлі болып табылады.

Екінші дүниежүзілік соғысы кезеңінде әскери қызметшілер мен басшылық құрамды идеологиялық тұрғыдан және саяси жағынан тәрбиелеудің маңызды міндеттері тұрды. Олар: Қызыл Армияның жеке құрамы тұратын казармаларды саяси, әскери және жалпы білім беретін ошақтарына айналдыру. Тәртіп пен дара басшылықты нығайту жолындағы жұмыстары ол кезеңнен кейін да жалғасын тапты. Әскери кадрлар мен армия мен флот жеке құрамының идеологиялық жағынан саяси білімін арттыру үшін командирлік сағаттарға арналған марксистік лениндік даярлық сабақтар жүйесі үлкен рөл атқарды. Осылайша мақсатты түрде партия адамдарының рухани тұрғыда жүректеріне әсер етудің барлық ұйымдастыру шаралардың күштері мен құралдары жұмылдырды. Осындай жолға халық арасына танымал ғалымдарды, беделге ие жазушыларды, атакты суретшілер мен кино және радио жұмысшыларын жұмылдырды. Партияның идеологиялық жұмысының қатарына ең бірінші орында жауынгерлердің идеологиялық және саяси тәрбиесіне жаңаша жоғары талаптар қоя білуде еді. Бұл бұқара халық пен әскердің барлық түрінің барлық рухани күштерін қажет кезде басқыншылық жаусауға талпынған жауға қарсы тұруды ұйымдастыруға бағытталды. Партия басшылығы тәжірибеде орын алған екінші дүниежүзілік соғыс жағдайында қажет болған иде-

ологиялық қызметті одан әрі дамытты. Әлемнің көптеген елдері қатысқан соғыстың нәтижесіндегі негізгі бағыттарын анықтады. Оларды көптеген зерттеулердің нәтижесінде халықты бір арнаға тоғысатын идеяға біріктіру жолдарын қарастырды. Өйткені соғыс кезінде майдандағы және тылдағы жағдайға байланысты қажетті жұмыстардың тізбегі нақтыланған болатын. Ең бірінші орында Ұлы Отан соғысының әділ, еліміздің азаттық жолында болған соғыс екенін, бейбіт өмірдің жолындағы күрестің сипатын түсіндіріп, жауынгерлерді кеңестік патриотизм рухында белсенді тәрбиелеу жұмыстары қолға алынды. Себебі аяқ астынан орын алуы мүмкін басқыншыларға халықтық және әскери міндеттілер құрамына жеккөрушілікті дамыту қажет болды. Партия фашизммен күресте социалистік елдердің тағдыры шешілгенін жеткізді. Майданда жаумен тек қанааяусыз күрес пен ерліктің, тылдағы қажырлы еңбектің арқасында Кеңес мемлекеттерінің жауды жеңуін қамтамасыз ете алатындығын үнемі түсіндірді. Идеологиялық жұмысты Коммунистік партияның Орталық Комитеті назарда ұстады. Қарулы Күштердегі үгіт-насихат жұмыстарының бұқаралық ақпарат құралдары жүргізу мен баспа беттерінің жұмыс барысындағы жай-күйі Партияның Орталық Комитетінде және Қызыл Армияның Бас саяси басқармасында бірнеше рет талқыланды. Баспа беттеріндегі үгіт-насихат жұмыстары ең алдымен, әскерлердің шыдамдылығын, темірдейтәртіптің сақталуын қамтамасыз етуге, Кеңес әскерінің ешқандай жаудан жеңілмейтіндігі туралы аңызды қалыптастыруға, ең күшті құрылым екеніне сенімді нығайтуға бағытталды. Партияның баспа беттеріндегі әскери қызметшілерге қатысты идеологиялық саяси жұмыстың негізгі міндеттері: Отан қорғау жұмыстарындағы маңыздылығын түсіндіру, жауынгерлерді қажет кезде жоғары шабуылға тәрбиелеу, басқыншылардың кеңес жеріне енетін жағдай болған кезде жедел түрде қуып шығару, жау тарапатынан соғыс ашылатын болса, толығымен жеңу мақсатында әскери қызметшілердің жауынгерлік шеберлігін жетілдіру болды. Кеңес Армиясының соғыс қимылдары бола қалған кезде пролетарлық интернационализм біріктігі, Кеңестік Қарулы Күштердің жауынгерлік миссиясының мақсаттары мен міндеттерін жете түсіндіру Кеңес жауынгерлерінің саяси тәрбиесінде маңызды рөлде болды. Әскер мен флот әскери қызметшілерінің идеялық-саяси тәрбиесі, оның жоғары моральдық жауынгерлік рухы кеңес жауынгерлерінің бұдан бұрын болмаған ерлігінің негізі идеалы болды. КСРО халықтарының до-

стығы Қарулы Күштерінің моральдық-саяси бірлігі, әскери құрылымдардың бірлігіне айналуының маңызды көздерінің біріне айналды. Орталық Комитеттің баспа беттері арқылы жүргізген табанды және мақсатты қызметінің нәтижесінде КСРО-ның қорғаныс күші тұрақты түрде қарыштап дамыды. Сонымен қатар әлемдегі бейбітшілікті сақтау мен нығайтуды қамтамасыз ететін шешуші факторлардың біріне айналды. Әскери қызметшілердің баспа беттеріндегі идеялық-тәрбие жұмысының негізгі бағыттары: Кеңестік әскердің дүниежүзілік маңызын, Коммунистік партияның білімді басшылығыменерекше ұйымдастырушылық рөлін түсіндіру, жауынгерлердің өз Отаны үшін, әскери қызметте жүрген Қарулы Күшіне деген мақтаныш сезіміне тәрбиелеу, социализмнің өркендеуіне өз үлесін қосу болды. Әскери қызметтің тұрақты жауынгерлік дайындығын қолдауға шақыру, және жеке құрамды сол бағытқа жұмылдыру жұмыстары баспа беттері арқылы қарқынды түрде жүзеге асырылды.

Нәтижелер. Армия мен флоттың жауынгерлік мүмкіндіктерібұдан бұрын болмаған дәрежеде қарқынды дамыды.Ғылыми-техникалық революцияға байланысты Кеңестік әскерде болған түбегейлі өзгерістер саяси тұрғыда және әскери тәрбиеге жоғары талаптар қойды. Баспасөз арқылы жауынгерлердің моральдық, идеологиялық-саяси және психологиялық дайындықтарының жоғары қасиеттерге ие болуына дамытты. Кез-келген соғыс жағдайы бола қалғанда ұрыс жүргізе білуге, жауды жеңу жолындағы кездесетін кез-келген қиындықтарды жеңуге баса назар аударды. Журнал-газет беттері арқылы ерлікке, туған жерді соңғы демдері қалғанша сүюге шақырды.КОКП XXIV съезінде Қарулы Күштердегі идеялық-тәрбие жұмысын көтеру үлкен маңызға ие мәселе ретінде қарастырылды. Съезде қарастырылған шешімдерін орындай мақсатында армия коммунистері әскери қызметшілерге идеологиялық рух әсерін одан әрі күшейту үшін жаңаша қадамдарға көшті. Олардың бойына КОКП пен кеңес халқында қалыптасқан революциялық және де жауынгерлік дәстүрлерге тәрбиелеуге арналған жұмыстарды одан әрі дамыту ісін белсенді жүргізе бастады. Анық идеяға бағытталған тәрбие жұмыстары жаңа әдіс-тәсілдермен байытылды. Жұмыстың тиімділігі артты. Кеңес Қарулы Күштерінің жауынгерлік әзірлігі мен қырағы қызметтерін нығайтуға арналған шаралардың нәтижесінде жеке құрамның белсенділігі артты. Мұндай жұмысқа 1975 жылғы қаңтарда өткізілген идеологиялық кешенді шараларды ұйымдастырып жүрген қызметкерлердің

бүкіл армиялық жиналысының ықпалы зор болды. Мақалада баспасөздің Коммунистік партияның қоғам өмірінің атқарылған бүкіл рухани өмірі үшін революциялық теорияның шығармашылық дамудағы марксизм-ленинизм идеяларында, патриотизм мен интернационализмдік рухта адамды тәрбиелеу, коммунистік тұрғыда моральдық нормаларын сақтау туралы, буржуазиялық идеологияға қарсы іске асырылған шешуші және ымырасыз күрес жөніндегі жұмысты күшейтудегі маңызды рөлі көрсетілді. Баспа арқылы мұндай міндеттерді шешу - Қарулы Күштер командирлерін, саяси органдары мен партиялық ұйымдарын жұмылдырудағы бірінші кезектегі ісі болып табылды. Әскер мен флоттағы баспаның идеологиялық жұмысы жауынгерлерді жоғары идеологиялық сенімділікке, партияға жанқиярлық таныту мен коммунизм ісіне, әскери міндетке адалдық рухында тәрбиелуге бағытталған. Тоғызыншы бесжылдықтағы Қазақстанның партиялық басшылығы баспасөзінің әскери қызметшілерге әсері - әскердің дем алу мен босаңсуға жол бермеуге, жоғары саяси қырағылыққа, қарқынды насихатқа, сенімді түрде жүргізілетін идеологиялық және тәрбиелік жұмысқа жүгіну ғана нәтижелі іс-әрекет екенін көрсетті. Мұндай шаралар Қарулы Күштердегі идеологиялық және білім беру үдерісіне толық қатыс бар екенін танытты.

Қорытынды. Қазақстанның партиялық ұйымдары баспасөзінің әскери қызметшілерге әсері мақаламызға арқау болған 1971-1975 жылдарға дейінгі кезеңі белгілі бір дәрежеде біршама ғылыми жұмыстарда зерттелген. Ол кезеңдегі жұмыстар біздің зерттеу нысанымызға алып отырған республикадағы баспасөзге партиялық басшылық етудің кейбір түрлерінің, жаппай патриоттық баспалардың, жазулардың, дәстүрлердің пайда болуына бастау болғанын байқауға мүмкіндік береді. Осылайша, әдебиеттермен танысу кезінде біздің қарап отырған кезеңде Қазақстан Республикасы партия ұйымдары қызметінің баспа қызметіне арнайы түрде тереңдетілген зерттеу жұмыстары жүргізілмегені туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Осы мәселенің бүгінгі таңда өзектілігі мен маңыздылығын есепке ала отырып, Коммунистік партияның тоғызыншы бесжылдықта Қазақстандағы партия басшылығының мәселелерін зерттеудегі жұмыстарын жүзеге асыру міндеті тұр.

Зерттеушілер М. Маккензи, Е. Гунайдин және Е. Кубин өз еңбектерінде психология, әлеуметтану, саяси және коммуникативтік ғылымдар сияқты әртүрлі көзқарастардағы субъектілердің ақпараттық әскери көріністерін талдайды [6-7]. Жалпы

алғанда, бұл жұмыстар соғыс туралы ақпарат контексттеудің жоқтығымен және шамадан тыс драматизациямен сипатталатынын көрсетеді. Әскери журналистика қақтығыстарда шешуші рөл атқарады, өйткені ол қарулы адамдар соғысты заңдастыру үшін пайдаланатын ресурстардың бөлігі болып табылады. Бостандық пен ашықтық енгізілгеннен кейін бүкіл әлемдегі әскери журналистика революциялық модернизация мен армияны реттеуге бейімделу үшін қарқынды даму динамикасын көрсетеді. Алайда, авторлар жаһандану және ақпараттық-коммуникативтік технологияларды енгізу жағдайында әлемнің әскери журналистикасын дамытудың ерекшеліктерін аз зерттеді.

Соғыстың қазіргі заманы гибридіті, азаматтық соғыс, көтерілісшілер мен терроризмді біріктіреді. С.Альшдайфат, А.Хаяджне, Ф.Андерсон өз зерттеулерінде әртүрлілігіне қарамастан, қазіргі қақтығыстардың екі ортақ қасиеті бар екенін айтады: бір жағынан, халықаралық бейбітшілік пен қауіпсіздікке бұрын-соңды болмаған қауіп ретінде қарастырылатын мемлекеттік емес субъектілердің көбеюі, екінші жағынан, өркениеттің негізгі құндылықтарына қарсыластардың асимметриясы [8-9]. Соғыс әдістеріне үгіт-насихат, жалған ақпарат немесе жалған хабарламалар тарату үшін қолданылатын бұқаралық ақпарат құралдары жатады. Қазіргі қоғамның инновациялық тетіктері әскери-жаңалықтар насихатының рухани өзегінің тұрақтылығын ескере отырып, әскери медианың негізгі көзқарасын анықтайды. Қарым-қатынастың барлық құралдарында рөлдік принциптердің үлгісі ретінде қолданылатын белгілі бір ұстаным бар, бірақ ол қоғам алдында тұрған жағдайларға байланысты өзгеруі мүмкін.

Бүгінгі таңда әлем нақты уақыт режимінде ақпаратты беруге және оған қол жеткізуге бұрынғыдан да тәуелді. Қарулы қақтығыстар мен коммуникациялар жаңа ақпараттық технологиялардың әсерінен дамыды. Олар ақпаратты, қоғамдық пікірді және насихатты бақылау арқылы жаңа соғыстар деп аталатын эволюцияны анықтайды. П.Ферруччи, Т. Росс, Б. Дж.Боу және Дж.Госен өз зерттеулерінде қарулы қақтығыстарды басқаруды журналистика контекстінде қарастырады, бұл тек қарудың күшіне ғана байланысты емес [10-11]. Жаңа соғыстарда сәттілік бұқаралық ақпарат құралдарына да байланысты. Олар бірінші кезекте қоғамдық пікірге жетеді. Бірнеше жыл бұрын жаңа цифрлық құралдар бүкіл халыққа журналистерге ғана тән емес функцияның мәнін өзгерту арқылы кең ғаламға ақпарат шығаруға мүмкіндік берді [12]. Сонымен қатар, дәстүрлі медиа көпте-

ген жағдайларда азаматтық және кәсіби емес әрекеттерге жол берген рөлінің бір бөлігін жоғалтты. Әскери журналистер геноцидке, әскери қылмыстарға, этникалық тазартуларға және адамзатқа қарсы қылмыстарға әкелуі мүмкін жағдайларды анықтау және хабарлау кезінде ерте ескерту ме-

ханизмі ретінде әрекет етеді. Бейбіт тұрғындарды қорғауда және қақтығыстардың алдын алуда маңызды рөл атқарады.

Зерттеудің мақсаты - қазіргі әлемдегі әскери журналистиканың проблемалары мен ерекшеліктерін қарастыру.

Әдебиеттер тізімі

1. Емельянов Д. Партийное руководство в современных условиях: кандидатская диссертация. - М., 1983.
2. Маркс К., Энгельс Ф. Собрание сочинений. 2 изд. Т.4. - М., 1960.
3. Ленин В. Полное собрание сочинений. Т.5. - М., 1967.
4. Резолюции и решения КПСС. Т.1. - М., 1983.
5. Емельянов Д. Партийное руководство в современных условиях: кандидатская диссертация. - М., 1983.
6. Mackenzie M., Gunaydin E., Chaudhuri V. Quarterly International Studies. England, 2020, 64 (1), pp. 45-53.
7. Kubin E., Von Sikorsky B. The role of mass media in political polarization (social): Systematic Review, Annals of the International Association of Communications, America, 2021, 45(3), pp. 199-206.
8. Alshdaifat S., Hayajne A. Mass media in armed conflicts: Is it still a good idea? Review of Legislation, Government and Telecommunications, 77, Dubai, 2021, 13 (2), pp. 89-94.
9. Anderson F. Conflict and Journalism, England, 2019, 1(1), pp. 45-52.
10. Ferrucci P., Ross T., Kathleen I. On Borders: Professional photojournalists focused on personality in the era of technological democratization, digital journalism, Colorado, 2020, 8 (3), pp. 378-385.
11. Bow B.J., Gosen J., Fahmy B. Personal choice or political provocation: a study of the visual framework and stereotypes of the Burkini debate, Journalism and Mass Communications Quarterly, Washington, 2019, 96(4), pp. 1086-1098.
12. Bayramov A. Education in Eastern Europe in Time of War: Dutch Media and the Second Karabakh War, Oxford, 2022, pp. 18-22.

References

1. Emelyanov D. Partijnoe rukovodstvo v sovremennyh usloviyah: kandidatskaja dissertacija [Party leadership in modern conditions": candidate's thesis] (Moscow, 1983).
2. Marx K., Engels F. Sobraenie sochinenij [Collection of Seagulls]. 2nd edition. Vol. 4 (Moscow, 1960).
3. Lenin V. Polnoe sobranie sochinenij [Complete collection of works], Vol. (Moscow, 1967).
4. Rezoljucii i reshenija KPSS [Resolutions and decisions of the CPSU], Vol.1 (Moscow, 1983).
5. Emelyanov D. Partijnoe rukovodstvo v sovremennyh usloviyah: kandidatskaja dissertacija [Resolutions and decisions of the CPSU"] (Moscow, 1983).
6. Mackenzie M., Gunaydin E., Chaudhuri V. Quarterly International Studies. England, 64 (1), 45-53 (2020).
7. Kubin E., Von Sikorsky B. The role of mass media in political polarization (social): Systematic Review, Annals of the International Association of Communications, America, 45(3), 199-206 (2021).
8. Alshdaifat S., Hayajne A. Mass media in armed conflicts: Is it still a good idea? Review of Legislation, Government and Telecommunications, Dubai, 77, 13 (2), 89-94 (2021).
9. Anderson F. Conflict and Journalism, England, 1(1), 45-52 (2019).
10. Ferrucci P., Ross T., Kathleen I. On Borders: Professional photojournalists focused on personality in the era of technological democratization, digital journalism, Colorado, 2020, 8 (3), pp. 378-385.
11. Bow B.J., Gosen J., Fahmy B. Personal choice or political provocation: a study of the visual framework and stereotypes of the Burkini debate, Journalism and Mass Communications Quarterly, Washington, 96(4), pp. 1086-1098 (2019).
12. Bayramov A. Education in Eastern Europe in Time of War: Dutch Media and the Second Karabakh War (Oxford, 2022, pp. 18-22).

М. Карекенов¹, А.Шурентаев², М.Ажғалиев³

¹Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан

²Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

³Западно-Казахстанский инновационно-технологический университет, Уральск, Казахстан

Влияние печати партийного руководства Казахстана на военнослужащих в девятой пятилетке (1971-1975 гг.)

Аннотация. В статье в полном объеме рассмотрены статьи и научные работы, касающиеся влияния прессы партийного руководства Казахстана на военнослужащих в девятой пятилетке. Комплексно изучен опыт управления пресс-службами, осуществляемый партийными организациями республики в период коммунистической партии. В ходе исследования были рассмотрены пути изучения, обобщения и научного обоснования работ по данной тематике, выделения действенных форм и методов управления посредством печати. Определены пути их совершенствования и реализации. Показано, что руководящий состав партии и Советского правительства в те периоды уделял большое внимание развитию партийно-советской системы печати Казахстана и подготовке журналистских кадров, а также воспитанию и дальнейшему развитию. Речь идет о том, как партийно-советское издательство республики оказало влияние на личный состав военнослужащих. О том, как усилилась его пропагандистская и организаторская роль в духе требований ЦК КПСС к «Компартии Казахстана», рассказывается каждому военнослужащему через пресс-службу. В основу статьи положены пути изучения и повышения эффективности различных проблем прессы и пропаганды, действующих во взаимодействии силовых формирований военнослужащих со средствами массовой информации. Особому влиянию центральной прессы способствует повышение роли республиканской (местной) прессы в решении задач коммунистического строительства с передачей их в военную среду через печатные страницы. Речь пойдет о практической работе ряда средств массовой информации, направленной на улучшение деятельности партийных организаций. В данной работе подробно рассказывается о влиянии прессы партийного руководства Казахстана на военнослужащих.

Ключевые слова: военная журналистика, история прессы, военнослужащий, пресса и солдат, военная дисциплина.

M. Karekenov¹, A.Shurentayev², M.Azhgaliyev³

¹*A.Baitursynov Kostanay Regional University, Kostanay, Kazakhstan*

²*L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan*

³*West Kazakhstan University of Innovation and Technology, Uralsk, Kazakhstan*

The influence of the press of the party leadership of Kazakhstan in the ninth five-year plan on military personnel (1971-1975)

Abstract. In the article, articles and scientific papers related to the influence of the press of the party leadership of Kazakhstan on military personnel of the ninth five-year plan were considered in the most complete form. The experience of managing Press services carried out by party organizations of the Republic during the Communist Party period was studied in a comprehensive manner. In the course of the research, the study, generalization and scientific substantiation of works on this topic, ways to identify effective forms and methods of publishing management were considered. Ways to improve and implement them have been identified. It is noted that the leadership of the party and the Soviet government paid special attention to the development of the party-Soviet press system of Kazakhstan at that time and the training, education and further development of journalistic personnel. We are talking about how the party-Soviet publishing house of the Republic affected the personnel of military personnel. It is about his work to monitor how the propaganda and organizational role of the Central Committee of the CPSU in the spirit of the demands of the "Communist Party of Kazakhstan" was strengthened by the press service of each serviceman. The article focuses on ways to study and improve the effectiveness of various problems of the press and propaganda, in which military forces interact with the mass media. It shows the special influence of the Central Press on increasing the role of the Republican (local) press in solving the problems of communist construction by communicating them to the military environment through printed pages. We will talk about the practical work of a number of mass media aimed at improving the activities of party organizations for soldiers who serve their country faithfully in the ranks of the army. In this article, it is widely reported about the influence of the press of the party leadership of Kazakhstan on military personnel.

Keywords: military journalism, history of the press, soldier, press and soldier, military discipline.

Авторлар туралы мәлімет:

Карекенов М.А. – қазақ тілі мен әдебиет магистрі, «8D03201-Журналистика» білім беру бағдарламасының докторанты, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан.

Шурентаев А.М. – PhD докторы, баспа және баспа ісі кафедрасының меңгерушісі, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Әжіғалиев М.Қ. - педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика факультетінің деканы, Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті, Орал, Қазақстан.

Karekenov M.A. - Master of Kazakh language and literature, Ph.D. student of the educational program "8D03201-Journalism", A. Baitursynov Kostanay Regional University, Kostanay, Kazakhstan.

Shurentayev A.M. - Ph.D., Head of the Department of Printing and Publishing, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Azhgaliyev M.K. - Candidate of Pedagogical Sciences, Dean of the Pedagogical Faculty, West Kazakhstan University of Innovation and Technology, Uralsk, Kazakhstan.